10.4.2025

Eduskunta/Sivistysvaliokunta

**Asia: E 8/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: kilpailukykykompassi EU:lle**

Helsingin yliopisto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua ja olla kuultavana Suomen kannoista koskien Euroopan komission kilpailukykykompassia EU:lle.

Komissio on asettanut tavoitteekseen EU:n kilpailukyvyn parantamisen. Helmikuussa 2025 julkistetun kilpailukykykompassin tehtävänä on ohjata kaikkea EU:n politiikkatyötä ja rahoitusta tulevalla viisivuotiskaudella tähän suuntaan. Siksi kilpailukykykompassi ja sen sisältämät aloitteet ovat painoarvoltaan merkittäviä Euroopalle sekä Suomelle.

**Innovaatiokuilun kaventaminen**

Yksi kilpailukykykompassin kolmesta painopistealueesta on EU:n innovaatioasteen nostaminen. Valitettavasti kompassi ei tunnusta perustutkimuksen keskeistä roolia innovaatiokyvyn perustana. Tutkitun tiedon mukaan julkisen rahoituksen vaikutus on suurin, kun se kohdistetaan perustutkimukseen ja sille pohjautuvaan korkeakoulutukseen. Uutta tietoa tuottava perustutkimus on välttämätön edellytys korkeatasoiselle soveltavalle tutkimukselle ja pitkäjänteiselle innovaatiotoiminnalle. Tämän päivän T&K-intensiivisten toimialojen menestys perustuu usein vuosikymmenien saatossa tehtyihin julkisiin panostuksiin perustutkimukseen (esimerkiksi kvanttiteknologia, syöpäbiologia, tekoäly), kuten myös kansallinen TKI-työryhmä loppuraportissaan on tunnistanut.

Perustutkimuksen puuttuminen komission kilpailukykykompassista voi pahimmillaan heikentää sen painoarvoa tulevien EU:n rahoituspäätösten (MFF) yhteydessä. Jos perustutkimusta ei tunnisteta strategisessa ohjausasiakirjassa, sen asema ja rahoitus voivat kaventua, mikä heikentää pohjaa laadukkaalle soveltavalle tutkimukselle ja uusien innovaatioiden syntymiselle.

Euroopan tutkimusneuvosto (ERC) on yksi EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman vaikuttavimmista rahoitusinstrumenteista. Se rahoittaa huippututkimusta, jonka vaikuttavuus on laajasti tunnustettu. ERC:n tukemat hankkeet ovat johtaneet merkittäviin tieteellisiin läpimurtoihin, taloudellisiin innovaatioihin ja yhteiskunnallisiin edistysaskeliin. Vuodesta 2007 alkaen myönnetyllä ERC-rahoituksella on työllistetty vuosien saatossa yli 100 000 tutkijaa, tuotettu yli 250 000 julkaisua ja synnytetty yli 2 400 patenttia, mikä osoittaa sen keskeisen roolin Euroopan kilpailukyvyn ja innovaatioekosysteemin vahvistamisessa. Lisäksi ERC on yksi tärkeimmistä mekanismeista kansainvälisten huippututkijoiden houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi Eurooppaan.

Euroopan tutkimusneuvoston tieteellinen itsenäisyys, alhaalta ylöspäin suuntautuva lähestymistapa ja erinomaisuuteen perustuva arviointi ovat eurooppalaisen läpimurtotutkimuksen menestystekijöitä, mutta liian moni korkeatasoinen hanke jää vaille rahoitusta ERC:n koko potentiaalin hyödyntämiseksi. Euroopan kilpailukyvyn näkökulmasta neuvoston budjetin merkittävä kasvattaminen on välttämätöntä. Näin näkee myös Mario Draghi, joka peräänkuuluttaa raportissaan ERC:n investointien kaksinkertaistamista.

10.4.2025

**Kilpailukykykompassin rahoitusväline: kilpailukykyrahasto**

Kilpailukykykompassissa ei esitetä suunnitelmaa Horizon Europe -ohjelman jälkeiselle tutkimus- ja innovaatio-ohjelmalle. Sen sijaan komission suunnitelmien mukaisesti kilpailukykykompassin aloitteita ja teemoja tultaisiin mahdollisesti rahoittamaan yhdestä ainoasta suurohjelmasta eli ”Kilpailukykyrahastosta”. Kyseiseen rahastoon integroitaisiin myös tuleva tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma.

Vaikka puiteohjelmalla on keskeinen rooli EU:n kilpailukyvyn edistämisessä, sen ei tulisi olla kilpailukyvyn ohjaama. Euroopan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan johtajuuden vahvistamiseksi puiteohjelman on säilyttävä itsenäisenä kokonaisuutena. Sitä tulisi ohjata avoimelle kilpailulle perustuva tieteellinen huippuosaaminen – ei lyhyen aikavälin taloudelliset tai poliittiset painotukset. Tämä lähestymistapa on olennainen kestävän kilpailukyvyn rakentamisessa sekä Euroopan tutkimusneuvoston vaikuttavuuden ja menestyksen edellytys

Puiteohjelman liittäminen osaksi kilpailukykyrahastoa ei vastaisi myöskään Suomen alustavaa kantaa (EU/41/2024-VNK-12), jossa on selkeästi linjattu, että puiteohjelman on jatkossakin korostettava tutkimuksen ja innovoinnin erinomaisuutta. Erinomaisuuden tavoitteen saavuttaminen kuitenkin edellyttäisi, että puiteohjelma säilyttää riittävän itsenäisyyden kilpailukykypainotusten keskellä, sillä sen säännöt ja arviointikriteerit on suunniteltu ensisijaisesti tukemaan avoimeen kilpailuun perustuvaa korkealaatuista tutkimusta ja innovointia. Tämä erottaa puiteohjelman selkeästi kilpailukykyrahaston alaisuuteen kaavailluista muista lyhyen aikavälin tavoitteita toteuttavista sektorikohtaisista ohjelmista.

**EU:n TKI-rahoituksen taso ja kansallinen saanto**

Innovaatiokuilun kaventaminen edellyttää tutkimus-, ja innovaatiorahoituksen merkittävää kasvua sekä EU-tasolla että kansallisesti. Kansallinen panostus luo edellytykset menestyksekkäälle EU-rahoituksen saannolle.

Suomi on hyötynyt EU:n tutkimus- ja innovointirahoituksesta merkittävästi ollen puiteohjelmien nettosaaja. Huomionarvoista on, että yliopistot ovat tähän mennessä varmistaneet yli 40 % Suomeen tulleesta Horisontti Eurooppa -puiteohjelman rahoituksesta, mikä vastaa yli 480 miljoonaa euroa. Rahoitusmäärissä mitattuna suomalaiset yliopistot ovat tälläkin ohjelmakaudella tärkein ja monipuolisin suomalainen osallistujaryhmä puiteohjelmassa. Helsingin yliopisto on korkeakouluista menestynein, saaden rahoitusta vuositasolla yli 30 miljoonaa euroa.

Suomen kansallinen tavoite on kaksinkertaistaa EU:n tutkimus- ja innovaatiotoiminnan rahoituksen saanto. Tavoitteen tukemiseksi valtio tarjoaa muun muassa kansallista EU-vastinrahoitusta korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille. Tämä mahdollistaa tutkimusorganisaatioiden osallistumisen kansainvälisiin hankkeisiin ja tukee niiden kilpailukykyä EU-rahoitushaussa.

Mikäli EU:n tulevan ohjelmakauden TKI-rahoitus suunnataan kilpailukykykompassin mukaisesti ensisijaisesti lyhyen aikavälin taloudellisiin tavoitteisiin ja Suomen kannan mukaisesti suurelta osin teollisuuden uudistamiseen, on vaarana, että perustutkimuksen ja yliopistojen rooli jää ohjelmassa aiempaa pienemmäksi. Tämä voi johtaa myös rahoituksen määrän selvään supistumiseen.

On tärkeää varmistaa, että EU:n tuleva rahoituskehys säilyttää riittävän painoarvon tutkimuslähtöisille, avoimesti kilpailluille ja huippuosaamiseen perustuville hankkeille. Ennakkovaikuttamisen osalta Suomen tulisi juuri nyt aktiivisesti ja selkeästi edistää itsenäisen

ja laaja-alaisen puiteohjelman luomista sekä perustutkimuksen aseman vahvistamista EU:ssa.

**EU:n kilpailukykyä ei voi rakentaa kapea-alaisesti**

Kilpailukykykompassi määrittelee EU:lle strategisia teknologia-aloja, jotka ovat kiistatta ajankohtaisia ja kriittisiä. Samalla on kuitenkin huolehdittava, ettei Euroopan tutkimus- ja innovaatiopolitiikka supistu reaktiiviseksi vastaukseksi globaalissa kilpailussa. Pitkän aikavälin vaikuttavuus ja kilpailukyky edellyttävät laaja-alaista perustutkimusta.

Ilman ihmislähtöistä otetta teknologiat eivät ole aidosti vaikuttavia tai pitkäjänteisesti kestäviä. Sosiaalinen hyväksyttävyys, eettiset näkökohdat ja ihmisten käyttäytyminen ratkaisevat, miten hyvin teknologiat lopulta onnistuvat ja leviävät. Siksi esimerkiksi humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen (SSH-alat) asiantuntemus on välttämätöntä: se tuo ymmärrystä ihmisten tarpeista, arvoista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Teknologiapainotteisen politiikan rinnalla on varmistettava, että päätöksenteossa ja tutkimusrahoituksessa ja osaamispolitiikassa huomioidaan myös SSH-alojen näkökulmat. Tämä edistää sekä teknologian tehokasta hyödyntämistä että yhteiskuntiemme resilienssiä ja demokraattista legitimiteettiä.

**Osaamisunioni**

Kilpailukykykompassissa osaaminen tunnistetaan EU:n kilpailukyvyn horisontaaliseksi mahdollistajaksi. Komission tuoreen osaamisunionin tiedonannon ydinviesti on selvä: ilman lisäinvestointeja eurooppalaiseen osaamiseen, osaajien ja työpaikkojen yhteensovittamiseen sekä osaajien houkutteluun EU:n kilpailukyky on vaarassa heikentyä globaalissa vertailussa. Tästä huolimatta osaamisen tueksi ei ole suunnitteilla merkittävää uutta rahoitusta.

Osaamisunioni keskittyy erityisesti perustaitojen vahvistamiseen ja STEM-alojen (luonnontieteet, teknologia, tekniikka ja matematiikka) osaamisen kehittämiseen. Tavoitteena on kaventaa sukupuolijakaumaa houkuttelemalla alalle enemmän naisia sekä vastata digitalisaation ja vihreän siirtymän tuomiin osaamistarpeisiin.

EU:n osaamispolitiikan kärki on huolestuttavan kapea: painotus on vahvasti teknologiapainotteinen, ja esimerkiksi humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat puuttuvat kokonaan. Sivistys, kulttuuri ja laajempi ihmisymmärrys jäävät varjoon, kun osaaminen nähdään ensisijaisesti kilpailukyvyn välineenä. Huolestuttavaa on myös, että aiemmalla komissiokaudella painotettu osaamisen ja koulutuksen inklusiivisuus sekä saatavuus ei näy nykyisissä linjauksissa.

Suomen kanta koulutustason nostamiseen ja jatkuvan oppimisen vahvistamiseen EU-tasolla on kannatettavaa. Samalla on hyvä muistaa, ettei yksikään EU:n jäsenmaa, Suomi mukaan lukien ole saavuttanut EU:n asetettua tavoitetta nostaa korkeakoulutuspanokset kahteen prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä.

Ystävällisin terveisin
Saara Harjula, EU yhteyspäällikkö
Helsingin yliopisto